

Avusturya Hukuk Öğrenimi Sisteminin, Hukuk Eğitimi ile ilgili Türkiye’de var olan Sorunlar Açısından Değerlendirilmesi

The Evaluation of the Austrian Law Education System in Terms of the Problems Regarding Law Education in Turkey

Yrd. Doç. Dr. Cafer Eminoğlu*

Anahtar Kelimeler: Hukuk Öğretimi; Türkiye’de Hukuk Öğretiminin sorunları; Avusturya’da Hukuk öğrenimi

Key Words: Law education; the problems of law education in Turkey; Law education in Austria

Özet

Türkiye’de hukuk öğretimi uzun bir süredir tartışılmakta ve çeşitli eleştirilere konu olmaktadır. Son dönemlerde ülkedeki hukuk fakültesi ve öğrenci sayısının artması, buna bağlı olarak öğretim üyesi ihtiyacının birçok hukuk fakültesinde karşılanamaması hukuk öğretimi, kalitesi ve niteliği ile ilgili eleştirileri arttırmıştır. Dile getirilen sorunların önemli bir kısmı hukuk öğretiminin yöntemine, eğitim süresine ve müfredata ilişkindir. Türkiye’de konu edilen bu sorunların bir kısmı 2000’li yılların başına kadar Avusturya’da da bu ülkenin hukuk öğrenim sistemi ile ilgili dile getirilmiştir. Avusturya, 2002 Üniversite Kanunu ve sonrasında gerek bu kanununda gerekse de hukuk fakültelerinin müfredatlarında yapılan değişikliklerle ilgili sorunları çözmeye çalışmıştır. Bu çalışmada öncelikle Avusturya hukuk öğretim sistemi içerisinde bir dönem var olan ve günümüz itibari ile Türkiye’de tartışılan paralel sorunlara çözüm olarak sunulan yöntemler, Viyana Üniversitesinde sunulan hukuk öğrenim programı örneği bağlamında, ele alınacaktır. Sonrasında, bu çözümlerden Türkiye’nin kendine has özellikleri de göz önünde bulundurularak var olan ihtiyaçlar çerçevesinde çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır. Bu yolla Türkiye’nin hukuk öğretimi ile ilgili temel problemlerinin çözümüne katkı sunulması arzu edilmektedir.

Abstract

The law education in Turkey has been long discussed and subject to the critics. Nowadays, the increasing number of the law faculties and students; and the fact that the need of academics could not be met in many law faculties resulting from these increases, have caused more critics about the law education, and its quality. The considerable part of the problems expressed relates to the method, duration and syllabus of law education. Some of the problems expressed in Turkey were also

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

articulated in Austria regarding that country's law education system in the early 2000s. Austria attempted to solve the related problems through the 2002 University Code and the amendments made later on in this Code besides the modification made in the syllabus of law faculties. This study aims first at addressing the methods presented as solutions for the problems in the Austria law education system, which are similar to those of Turkey's in the context of the example of law education program provided by Vienna University. Then, it is planned to draw some deduction from these solutions in accordance with the needs considering the characteristics of Turkey and in this way, it is desired to contribute to the solutions for the main problems regarding the law education in Turkey.

I. Giriş

Türkiye’de Hukuk Öğretimi çeşitli açılardan farklı eleştirilere konu olmaktadır. Dile getirilen sorunlar genel olarak müfredatı, öğretim yöntemine ve öğretim sürecine ilişkindir. Müfredat ile ilgili temel problemlerin başında ders içeriklerinin ülke ihtiyaçlarıyla uyumlu olmaması, sosyal problemlerle hukuk öğretimi arasındaki bağların zayıf olması ve “uluslararasılaşmanın” ihmal edilmiş olması, buna bağlı olarak küreselleşme eğilimlerine yeterince cevap verilememiş olması sayılmaktadır.¹ Yönteme ilişkin en önemli eleştirin başında ise hukuk öğretiminin uygulamadan uzak olması ve soyut kalması sayılmaktadır. Temel hukuk öğretimi ve devamında hukuk fakültesi mezunlarının staj olanaklarının doğru planlanmadığı ve sürelerinin diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yetersiz kaldığı eleştirileri ise öğretim sürecine ilişkin tespitlerdir.

Ülkemizde Hukuk öğretimi ile ilgili ifade edilen bu sorunların önemli bir kısmı Avusturya’da da tartışmalara konu olmuştur. Bu ülkede hukuk öğretimi, müfredatı ve yöntemi ile ilgili 2000’li yılların başından itibaren başlayan reform süreçleri, ilgili sorunları çözmeyi amaçlamıştır. Hukuk müfredat programlarında bu kapsamlı reformun temel hedefi olarak, modern bilgilendirme ve öğretim tekniklerinin uygulanması yoluyla hukuk öğrencilerinin hukuk öğretimi “çok yönlülük”, “uluslararasılaşma”, “esneklik” ve “hareketlilik” ilkeleri çerçevesinde almalarının öngörüldüğü ifade edilmektedir. Bununla birlikte uygulama ve etkileşim ağırlıklı hukuk öğretimi yöntemi, öğretimin sonlarında çeşitli alanlarda uzmanlaşma imkânının sunulması ve diğer disiplinlerle ilişkinin sağlanması, ilgili reform ile şekillenen günümüz Avusturya hukuk öğretiminin öne çıkan diğer özellikleri olduğu ifade edilmektedir. Bu metot ve prensipler çerçevesinde hukuk öğrencilerine “eleştirel bakış açısı” ve “sorumluluk duygusu” kazandırılması temel hedefler arasında gösterilmektedir.

Bu çalışma ile Avusturya hukuk öğretim sistemi içerisinde Türkiye’de var olanlara benzer sorunlara çözüm olarak sunulan yöntemlerin Viyana Üniversitesinde sunulan hukuk öğrenim programı

¹ Türkiye’de hukuk öğretimi ile ilgili değerlendirme ve eleştiriler için bazı kaynaklar: Oğuz, Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü, AÜHFD, 2003, 1-40; Gözler, Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep, Terazi (24), 175-194; Gözler, Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi, Legal hukuk Dergisi (69), 3021 – 3030; Demirdağ, Çiftçi, Türkiye’de Hukuk Fakülteleri ve hukuk eğitimi, TBB Dergisi , 257-290.

örneği bağlamında ele alınması ve bu çözümlerden Türkiye'nin kendine has özellikleri de göz önünde bulundurularak ülkemizdeki ihtiyaçlar çerçevesinde çıkarımlar yapılması planlanmakta, bu yolla ülkemizdeki hukuk öğretimi ile ilgili temel problemlerin çözümüne katkı sunulması arzu edilmektedir.²

II. Avusturya'da Üniversite Öğretiminin Temel İlkeleri

Anayasasında³ Demokratik federal bir devlet olduğu ifade edilen Avusturya'da Üniversite Öğreniminin⁴ düzenlenme yetkisi eyaletlere değil federal devlete bırakılmıştır.⁵ Dolayısıyla genelde üniversite eğitimi özelde ise hukuk eğitimi ülke çapında aynı mevzuat altyapısına dayanmaktadır. Avusturya'da Üniversite Öğrenimi 2002 Üniversite Yasası (Universitätsgesetz 2002) ile düzenlenmiştir. Bu yasada Üniversitelerin görevlerinin bilimsel araştırma ve öğretmeye hizmet etmek, beşeri sorunlara çözüm bulmak, ayrıca toplumun ve doğal çevrenin olumlu gelişimine katkı sunmak olduğu belirtilmiştir.⁶ Yine aynı kanunda üniversitelerin kamu hukukunun eğitim kurumları olduğu belirtilmiş ve öğretmenler ile öğrencilerin ortak katkısı sonucunda aydınlanmış bir bilgi toplumunda öğrenime ve bireysel otonomiye ulaşma hedefinin gerçekleşeceği vurgulanmıştır. Bu ve kanunda belirtilen diğer hedeflere ulaşabilmek ve sürekli bir değişim içerisinde bulunan şartlara uyum sağlamak amacıyla Üniversitelerin mümkün olduğunca özerklik ve kendi kendini yönetme ilkeleri çerçevesinde örgütlenme gerekliliği hükme bağlanmıştır.⁷

2002 Üniversite Kanunu, üniversite eğitiminin yol gösterici ilkelerinin başında bilimin ve bilim öğretisinin özgürlüğü prensibini vurgulamıştır. Birçok gelişmiş ülke anayasalarında da sanat ve bilim, araştırma ve öğretiminin özgür olduğunun vurgulandığını görmekteyiz.⁸ Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da 27. maddesinde herkesin, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğunu hüküm altına almaktadır.⁹ Böylelikle esasında diğer bilim dalları gibi hukuk biliminin ve öğretiminin mümkün olduğunca devlet

² Bu çalışmanın yazarı lisans-yüksek lisans birleşik eğitim programını ve doktora eğitimini 2001 -2010 yılları arasında Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır. Dolayısıyla ifade edilen tespit ve görüşler yazarın kişisel tecrübelerini de içermektedir.

³ Art 1, Art 2 Bundesverfassungsgesetz.

⁴ Avusturya'da yüksek tahsil için "öğrenim" anlamına gelen "Studium" kavramı kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, gerek pedagojik gerekse de metodolojik bakış açısıyla her ne kadar farklılık arz etseler de "öğrenim", "öğretim" ve "eğitim" kavramlarının her üçü de yüksek tahsili ifade etmek için kullanılabilmiştir.

⁵ Avusturya'da bulunan hukuk fakülteleri şunlardır: Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Johannes Kepler Linz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Karl-Franzens Graz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Salzburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Innsbruck Üniversitesi Hukuk Fakültesi. 2006 yılından itibaren Viyana Ekonomi Üniversitesi'nde de ekonomi hukuku eğitimi verilmeye başlanmıştır. Avusturya'daki diğer hukuk fakültelerinde uygulanan birleşik öğrenim sisteminin aksine bu üniversitede hukuk lisans ve yüksek lisans programlarının her birinden ayrı ayrı mezun olma imkanı bulunmaktadır. Bkz: <http://www.wu.ac.at/programs/bachelor/wire>. Aynı Şekilde Donau (Krems) Üniversitesi'nde de Hukuk eğitimi sadece lisans programı şeklinde verilmektedir.

⁶ § 1 Universitätsgesetz 2002

⁷ Bkz § 1 Universitätsgesetz 2002

⁸ Örneğin: Alman Anayasası 5. Madde, 3. Fıkra.

⁹ Ancak ilgili hükmün hemen ardından bu özgürlüklerin istisnaları öngörülmektedir.

müdahalesinden arınmış, bilim adamının bilimsel otoritesi çerçevesinde özgürce gelişen bir araştırma alanı olduğu vurgulanmıştır.¹⁰

Öne çıkan diğer ilkelerin araştırma ve öğretim arasında bağ kurulması, bilimsel ve sanatsal kuram, yöntem ve doktrin çeşitliliği, öğrenme özgürlüğü, öğretim sırasında mesleki gerekliliklerin göz önünde bulundurulması, özellikle öğrenim konularında öğrencilerin ilgili süreçlere katılımının sağlanması, öğrenci ve mezunların ulusal ve uluslar arası hareketliliklerinin sağlanması, öğrenime katılmada fırsat eşitliğinin sağlanması olduğu görülmektedir.¹¹ Bu kapsamda Avusturya’da kanun koyucunun diğer alanlarla birlikte bilimsel bir disiplin olarak hukuk için de, bilimsel özgürlük çerçevesinde, gerçek hayatın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak disiplinler arası bir bağ kurulması yoluyla, öğreticilerle birlikte öğrencilerin de aktif bir rol üstleneceği, küreselleşmenin gerekli kıldığı “uluslararasılaşma” ilkesine uygun bir öğrenim modeli oluşturmak istediğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Belirlenen hedef ve ilkeler çerçevesinde üniversiteler bilim ve sanatın geliştirilmesi ve bu anlamda araştırma ve öğrenim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, bilimsel, sanatsal ve pedagojik meslek eğitiminin yapılması, genç bilim insanlarının eğitilmesi ve teşvik edilmesi faaliyetleri ile yükümlü kılınmışlardır. Bununla birlikte üniversitelere sadece öğrencilerinin eğitimi ile ilgili değil mezun ettikleri kişilere yönelik de bazı görevler verilmiştir. Bu çerçevede üniversite eğitimi sonrası ileri eğitim, mezunlar ile irtibatın devam ettirilmesi ve kamuoyunun üniversite faaliyetleri hakkında devamlı bilgilendirilmesi de üniversitelerin görevleri arasında yer almaktadır.¹²

Avusturya Kanun Koyucusu üniversitelerde müfredat, diğer bir deyişle öğretim programını oluşturma yetkisini üniversitelerin senatolarına vermiştir.¹³ Bu görevi yerine getirirken senatonun, öğretim programı oluşturmak gibi öğrenim ile ilgili faaliyet konularında karar verme yetkisine sahip komisyonları oluşturması hükme bağlanmıştır.¹⁴

¹⁰ Yürürlükteki hukuk sistemi elbette halk adına kanun yapma yetkisine sahip olan ve kanun koyucu sıfatını oy hakkı sahipleri adına yürüten ve aynı zamanda devlet içindeki güçler ayrılığı sisteminde var olan parlamentolar meydana getirir. Bu anlamda hukukun devletin müdahalesinden arınmış bir araştırma alanına sahip olmasından kasıt elbette bu yetkinin kullanılması ile ilgili değil, öncelikle hukuk öğretisinin kanunları, yargı kararlarını, devletin işleyişini, ikincil mevzuatı ve bütün bunların uygulanmasını eleştirel bir bakış açısıyla herhangi bir baskı ve yönlendirmeye mazur kalmadan değerlendirebilmesini, eleştirme imkânlarına sahip olmasını ve konu ile ilgili çözümler sunabilmesini ifade eder.

¹¹ Bkz § 2 Universitätsgesetz 2002

¹² Bkz § 3 Z 5, 10 ve 11 Universitätsgesetz 2002

¹³ § 25 Abs 1 Z 10 Universitätsgesetz 2002

¹⁴ § 25 Abs 8 Z 3 Universitätsgesetz 2002

III. Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Öğretim

A. Genel Olarak

Türkiye ve Avrupa Ülkelerinin çoğu gibi “kara”, diğer bir ifade ile “kıta” avrupası hukuk sistemine sahip olan Avusturya’da hukuk öğrenimi de hukukçuluk mesleği de köklü bir geçmişe sahiptir. Hukuk tarihine önemli etkilerde bulunan ve dünyaca ünlü hukukçu Kelsen¹⁵ tarafından geliştirilen “saf hukuk öğretisi”¹⁶ Viyana’da ortaya çıkmıştır. Yine Kelsen’in öncülük ettiği Viyana Hukuk Teorisi okulu¹⁷ Avusturya’dan dünyaya yayılmıştır. Avusturya’da ilk hukuk fakültesi 1365 yılında hizmete giren Viyana Üniversitesi bünyesinde 1402 yılında açılmıştır.¹⁸ Kuruluş amacı kilise hukukunun yanı sıra roma hukukunu da öğretmek olmasına rağmen açıldıktan sonraki neredeyse bir asır boyunca sadece kilise hukukunun öğretildiği Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avrupa’nın en eski hukuk fakülteleri arasında yer alır.¹⁹

Öğretim dilinin Almanca olduğu ve hukuk öğrencisi sayısının 10.000’i aştığı²⁰ Viyana Üniversitesi’nde hukuk öğrenimi 2006 yılında geniş çaplı bir reforma konu olmuştur. Öncesinde Avusturya’daki hukuk öğrenimi çeşitli eleştirilere konu olmuştur. En önemli eleştiri noktalarını, hukuk öğreniminin realiteden uzak olması, çok uzun sürmesi, bıkırtıcı olması ve mezunların ekonomi, yabancı dil ve elektronik veri kullanımı bilgisinden mahrum olması oluşturuyordu.²¹

Yukarıda açıklanan usul²² ile hazırlanan 2006 Öğretim Programında hukuk öğreniminin temel hedefinin “didaktik ve bilimsel açıdan yüksek seviyeli bir bilimsel mesleki eğitim” sunmak olduğu ifade edilmiştir.²³ Daha baştan koyulan bu hedef çerçevesinde “evrensel bir hukuk eğitiminin”²⁴ verilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Öğretim programında bütün bilim dallarındaki temel bilgiler ile belirli konu alanlarına yönelik metotları ve bilim ile yöntemleri usulüne uygun olarak uygulama yeteneğini harmanlayan bir hukuk öğreniminin sunulması öngörülmektedir.²⁵ Bu metodun bir taraftan avukatlık, yargıçlık ve savcılık gibi klasik hukuki meslekler için mesleki eğitim ihtiyaçlarına

¹⁵ 1981 – 1973 yılları arasında yaşayan ünlü hukuk profesörü Hans Kelsen Uzun yıllar Viyan Üniversitesi’nde hukuk dersleri vermiş ve “salt hukuk kuramı” adlı eseriyle ünlenmiştir. Ayrıntılı Bilgi için: Jabloner, 1998.

Kelsen aynı zamanda John Austin tarafından ortaya atılan analitik kuramının önde gelen isimlerinden biridir.

¹⁶ Almancası: “Reine Rechtslehre.”

¹⁷ Almancası: “Wiener rechtsteoretische Schule.”

¹⁸ Schmädell, Legal Education in Austria And Germany And The Importance Of The Study Of Legal History, 49.

¹⁹ Reiter, JuristInnenausbildung an der Wiener Universität. Ein historischer Überblick, 1,2008

²⁰ 2008 yılı için bkz: Schmädell, 52.

²¹ Schmädell, 51.

²² Viyana Üniversitesi Senatosu 1 Haziran 2006 tarihindeki oturumunda, ilgili komisyon (“Curricular-Kommission”) tarafından sunulan Hukuk Fakültesi Lisans ve Yüksek Lisans birleşik eğitimi (“Diplomstudium”) müfredatını onaylamıştır. Bkz: das Diplomstudium der Rechtswissenschaften - Mitteilungsblatt 2006/202

²³ Bu çalışmada öğrenim programına ilişkin bilgiler Viyana Üniversitesi Senatosu 1 Haziran 2006 tarihindeki oturumunda, ilgili komisyon (“Curricular-Kommission”) tarafından sunulan Hukuk Fakültesi Lisans ve Yüksek Lisans birleşik eğitimi (“Diplomstudium”) müfredatı temel alınarak hazırlanmıştır.

²⁴ “Universaljuristische Bildung”

²⁵ Önsöz, Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften.

cevap verme, öte taraftan da mezunların diğer hukuk ağırlıklı mesleklerde ihtiyaç duyacakları disiplinler arası metod ve bilgileri kullanma yeteneğine kavuşturma amacıyla olduğu vurgulanmıştır.

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi müfredatı incelendiğinde öngörülmesi olan öğrenim modelinin, hukuk bilgisinin verilmesi ve hukukçuluk yeteneğinin kazandırılmasının yanında öğrencilere düşünme, muhakeme ve ifade etme becerilerinin de kazandırılmasını sağlamayı amaçlayan bir sistem de öngördüğü anlaşılabilmektedir. Bununla birlikte öğrenim süreci boyunca eleştirel hukuk bilinci ve sosyal becerilerin de öğretilmesi kapsama dahil edilmiştir. Burada, bu özelliklere sahip evrensel bir hukuk eğitiminin ve ifade edilen temel becerilerin hangi metotla verileceği konusu temel bir sorunsal olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrenim programı bu duruma çözüm olarak özellikle iki hususu vurgulamaktadır: detaycılıktan vazgeçilmesi ve “çok disiplinli” bir eğitim anlayışının benimsenmesi.²⁶

2002 Üniversite Kanunu’nun üniversite öğrenimi için öngörülen ilkeleri arasında öne çıkan “uluslararasılaşmanın” gerçekleştirilmesi için ise Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenim planında çeşitli yol ve yöntemler öngörülmekte ve hüküm altına alınmaktadır. Buna göre öğrencilerin ülke dışında ve uluslararası konularda da yetkinlik, bilgi ve becerilerinin artırılması için uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği Hukuku ders seçeneklerinin artırılması ve özellikle öğrenim programında bu iki alan arasındaki bağın güçlendirilmesi öngörülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde müfredat programının “uluslararasılaşmayı” Avrupa Birliği çerçevesinde değerlendirdiği ve ilgili ilkeye bu birliğin sınırlarını aşacak derecede bir anlam yüklemekte yeterli olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrenim programı öğrencilere ekonomiye yönelik bilgi ve dil becerilerinin aktarılmasını uluslararasılaşma ilkesinin bir gereği olarak görmektedir.

Öğretim programında vurgulanan diğer hususlardan biri öğrencilere çok çeşitli ve çok sayıda ders ve seçmeli alan imkânının sunulmasının sağlanmasının gerekliliği olmuştur. Bu gereklilik Türkiye’deki hukuk öğreniminin ihtiyaçları belirlenirken kanaatimce özellikle dikkatle incelenmesi gereken bir husustur. Böylelikle öğrenci ders seçerken ya da uzmanlaşma konusunda tercih imkânına sahip olacak ve böylelikle yetenek ve yönelimlerine göre bilgisini arttırabilecektir. Bu çerçevede Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenim Programında sunulan ders programlarının yeni gelişmelere hızlı bir şekilde cevap vermeye uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun bir gereği olarak uzaktan ve elektronik öğrenim metodlarının yaygın bir şekilde kullanılma imkânlarının sunulması ve teşvik edilmesinin öngörülmüştür. Bu anlamda daha hukuk öğrenimine giriş safhasında öğrencilere dijital medya okur-yazarlığı yeteneği kazandırma ve bu yolla aktif bir şekilde dijital – elektronik hukuki çalışma metodlarını öğrenmelerini sağlama gerekliliği vurgulanmıştır.²⁷

²⁶ Önsöz, Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften.

²⁷ Önsöz, Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften.

B. Ders Türleri

1. Giriş

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenim Programında açılacak ders türleri ile ilgili tahdidi bir sayım yapılmamıştır.²⁸ Dolayısıyla ders programında ihtiyaca göre farklı içerik ve işleme metoduna sahip ders türleri yer almaktadır. Öğrenim programında tanımlanan ders türü adedi ise altıdır. İşleniş metoduna göre belirlenen bu ders türlerine katılım için çeşitli şart ve sınırlamalar söz konusu olabilmektedir.

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde sunulan hukuk öğreniminin en önemli özelliklerinden biri öğrencilere sunulan derslerin çeşitliliği ve sayısının çokluğudur. Bu çalışmanın hazırlandığı 2013/2014 kış döneminde²⁹ sadece hukuk öğrenimi kapsamında Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 66 konferans ders (Vorlesung), 58 uygulama (Übung), 119 zorunlu uygulama (Pflichtübung), 161 kurs, 5 “Moot Court” hazırlığı, 70 seminer (Seminar), 11 tekrar (Repetitorium), 3 “Konversatorium”, 2 hususi ders (Privatissima), 1 adet konferans ders – uygulama (Vorlesung – Übung) kombinasyonu, 4 Pratik (Praktikum) ve son olarak 1 adet de Seminar – gezi (Seminar-Exkursion) kombinasyonu olmak üzere toplam 501 adet ders açılmıştır.³⁰ Aşağıda bu ders türlerine yönelik daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

2. Konferans – Ders (Vorlesung)

“Vorlesung” kavramı, ortaçağda, kitapların henüz basılmadığı dönemlerde üniversitelerde ders hocasının öğrencilere kendi ya da başkasının eserlerini okuduğu ve bu eserleri yorumladığı konferans şeklinde işlenen dersleri ifade edilmek için kullanılırdı.³¹ Genelde büyük amfilerde çok sayıda öğrenciye sunulan bu derslere katılım için kural olarak önceden kayıt şartı aranmaz. Öğretici ilgili dersin konularını bir konferans tebliği gibi sunar, öğrenciler de dinler ve not alırlar. Diğer bir ifade ile bir uygulama dersinin aksine öğrenciler pasif katılımcı konumundadırlar. Konferans-derslerde öğrencilere ders ile ilgili öğretici taleplerinin, ders yapısının ve temel içeriğinin sunulması ve aktarılması beklenir. Bu ders türü, bir bilim dalının tamamıyla ilgili genel bilgiler vermesine ya da ilgili bilim dalının bir alt dalına yönelik olmasına göre “genel” ya da “özel” konferans-dersler olarak adlandırılır.³² Uygulamada bu dersin farklı türleri de sunulmaktadır. Örneğin mevcut ders programında

²⁸ § 23 (1) Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

²⁹ Avusturya ve Almanya’da öğrenim dönemleri Türkiye’nin aksine güz ve bahar dönemleri olarak değil, kış (Winter-Semester) ve yaz (Sommer-Semester) dönemleri şeklinde adlandırılmaktadır.

³⁰ Bilgi için: <http://online.univie.ac.at/vlvz?kapitel=301&semester=current>

³¹ Ayrıntılı bilgi için: Flechsig, 261, 262.

³² § 23 (1) Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

“Ringvorlesung” olarak ifade edilen konferans ders türünde aynı konu ile ilgili farklı öğretimler ders vermekte ve fikirlerini açıklamaktadırlar.

3. Kurs (Kurs)

Viyana Üniversitesi Hukuk Öğrenimi Müfredatında öngörülen diğer bir ders türü de kurslardır. Öğrenim programına göre bu ders türünün temel karakteristiği öğrencilerin kendilerine önceden bildirilen ve derste işlenecek olan konulara yine bildirilen kaynaklardan hazırlanarak gelmeleridir. Böylece katılımcıların hazırlıklı gelmesiyle ders bünyesinde soru ve derinlemesine tartışmalarla konunun ayrıntılı bir şekilde işlenmesi ve kavranması amaçlanır.³³

4. Seminer (Seminar)

Daha çok hukuk öğreniminin son aşamasında tercih edilen seminerler öğrencilerin en aktif şekilde katılım sağladıkları ders türüdür. Bu ders türünden başarılı olmak için bütün katılımcılar akademik yazım kurallarına uygun birer seminer çalışması yapmak ve sınıfta diğer katılımcıların önünde sunmak durumundadır. Ders hocası burada ders anlatmaktan çok koordinasyon ve sorularla yönlendirme rolünü yerine getirir. Ayrıca ihtiyaç duyulan yerlerde ek bilgiler verir ve öğrencilerin sunumlarının eksiklerine dikkat çeker. Diğer katılımcılar da sunumu yapan kişiye soru sormak ve konu ile ilgili fikirlerini ifade etmek suretiyle katkı sağlar ve işlenen konuların farklı bakış açılarıyla işlenmesini sağlarlar. Katılımcıların ortalama 25-30 sayfalık tezler hazırlamak durumunda olduğu bu ders türü, katılım için öngörülen kitleye göre farklılık arz edebilir. Lisans-yüksek lisans birleşik öğrenim programı öğrencileri için açılan seminerlere “Diplomanden-Seminare”, doktora öğrencileri için sunulan seminerlere ise “Dissertanten-Seminare” ismi verilmektedir.³⁴

5. Hususi Ders (Privatissima / Privatissimum)

2006 sonrası dönemde çok sık olmasa da Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi ders programında yerini almaya başlayan bu ders türüne katılım sınırlıdır. Dersin amacı, herhangi bir anabilim dalı ile ilgili özel bir ya da birkaç problemi derinlemesine tartışmalarla ele almak olarak ifade edilebilir. Burada ders hocası konuyu işlemek istediği, dolayısıyla derse katılım sağlayabilecek olan öğrencileri kendisi seçebilir.

6. Uygulama / Zorunlu Uygulama (Übung / Pflichtübung)

³³ § 23 (1) Z 2 Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

³⁴ § 23 (1) Z 4, 5 Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

Viyana Üniversitesi'nde en çok önem verilen ve en sık rastlanan ders türlerinden biri olan uygulama dersleri zorunlu olabileceği gibi seçmeli olarak da öğrencilere sunulabilmektedir. Modül sınavlarına girebilmek ve öğrenimi tamamlayabilmek için çok sayıda "Pflichtübung" olarak adlandırılan zorunlu uygulama derslerinden başarı şartı aranmaktadır. Bu, 2006 öncesi öğrenim programına göre yeni müfredatın getirdiği en önemli yeniliklerin başında gelir. Böylelikle öğrencilerin derslere daha sık katılım sağlamaları ve uygulamaya daha fazla ağırlık vermeleri arzu edilmiştir.

Uygulamaların temelini olay çözümleri teşkil eder. Başta konferans-dersler olmak üzere diğer ders türlerinde işlenen konular uygulamalarda olaylar ve yargı kararları üzerinden tekrar edilir ve derinlemesine irdelenir. Diğer ders türlerinde de araştırma görevlileri ders hocası olarak görev yapabiliyorken uygulama derslerinde bu oran çok daha fazladır. Öğrenim programında, öğrencilerin hukuk uygulamasını daha iyi anlayabilmeleri için usul hukukuna ilişkin uygulama derslerinde dersin "kurgusal duruşma" şeklinde de işlenebileceği ifade edilmiş ve bu anlamda eğiticilere yol gösterilmiştir.³⁵

7. Diğer Ders Türleri

Yukarıda ifade edildiği gibi, öğrenim programı ders türlerini örnekleme şeklinde ele almış sınırlayıcı bir yol izlememiştir. Bu da ders programında yeni türlerin sunulmasına imkân tanımaktadır. Yukarıda açıklanan genel ders tiplerinin yanında Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sunulan diğer ders türlerinden bazıları şunlardır: "Moot Court" hazırlık dersi, tekrar dersi (Repetitorium), "Konversatorium", konferans ders – uygulama (Vorlesung – Übung) kombinasyonu, Pratik (Praktikum) ve Seminer – gezi (Seminar-Exkursion) kombinasyonu.

C. Sınav Sistemi

Türkiye'den farklı olarak Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde her ana sınav (modül sınavlar) final şeklinde dönem sonunda değil yıl içinde, Ekim, Kasım, Ocak, Mart, Nisan ve Haziran olmak üzere toplam altı kez yapılır. Öğrenci sınava giriş için zorunlu uygulama dersinin verilmiş olması gibi şartları yerine getirdikten sonra kendini ne zaman hazır hissederse, ilgili sınav tarihinden yaklaşık bir ay öncesinde kaydını yaptırmak koşuluyla modül sınavlarına girebilir. Uygulama, seminer ve diğer derslerde yapılan sınavlarda ise başarı şartı olarak genel de dönem sonunda yapılan sınavlardan, sunumlardan ve bilimsel çalışmalardan başarılı olunması beklenir.

Öğrenim programı, sınavın, öğrencinin sınav konularını, ilgili ana bilim dalına ilişkin bilimsel talepleri, yapıyı, temel kavram, kurum ve kuralları, düzenleyici sorunsalları kendi içinde karşılaştırmalı bir bakış açısıyla öğrendiğini, kavradığını ve ilgili sınavın niteliğine uygun olması

³⁵ § 23 (1) Z 3 Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

kaydıyla, hukuk metodolojisi bilimine uygun bir şekilde bilgilerini olay incelemesi yoluyla uygulayabildiğini kanıtlamaya yönelik bir içeriğe ve özelliğe sahip olmasını öngörmüştür.³⁶ Sınavda sorumlu olunacak konuların da önceden öğrencilere bildirilmesi öngörülmüştür.

Modül sınavlarının bir kısmı yazılı olarak yapılırken bir kısmı da sözlü sınavlardır. Sınav Hocasının en az üç soru sormak zorunda olduğu sözlü sınav herkese açık olarak yapılmaktadır. Bu tür sınavlarda öğrencinin teorik ve uygulama bilgilerinin ölçülmesinin yanında ifade ve iletişim yetenekleri de ön plana çıkmaktadır.

D. Öğrenim Programı

1. Genel Olarak

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin öğrenim planının 1. maddesinde hukuk öğreniminin merkezinde tarihi temelleri ve uluslararası – Avrupa bağlantılarıyla Avusturya hukukunun bulunduğu ifade edilmektedir. 1995 yılında Avrupa Birliğine katılan Avusturya'da mevzuat ve hukuk eğitimi üzerindeki Avrupa Birliği etkisinin kendisini günden güne daha belirgin bir şekilde hissettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. AB Hukukuna yönelik sunulan dersler her öğrenim döneminde artış göstermekte, AB Hukuk dersleri dışındaki program, ders ve sınavlarda da AB Hukukunun etkisi sürekli bir artış göstermektedir. Bu durum uluslararasılaşma ya da belki buradaki durumu daha iyi ifade edebilecek olan “Avrupalılaştırma” ilkesinin hayata geçmesi olarak görülebilir.

Ülke çapında uygulanan lisans –yüksek lisans birleşik hukuk öğrenimine başlamak için “matura” olarak adlandırılan ve Almanya'daki “abitur” uygulaması ile benzerlik teşkil eden bir “lise bitirme sınavını” başarıyla geçmek gereklidir. Bu şartın dışında Türkiye’de uygulanan üniversiteye giriş sisteminin aksine herhangi bir bölgesel ya da merkezi giriş sınavı uygulaması bulunmamaktadır.³⁷ Diğer öğrenim dallarında olduğu gibi hukuk öğrencileri de öğrenimleri sırasında bir katkı payı ödemekle yükümlüdürler.³⁸

Hukuk öğrenimi Türkiye'nin aksine lisans ve yüksek lisans programlarını kapsayacak şekilde birleşik olarak verilmektedir. Bu kuralın istisnasını Viyana Ekonomi ve Donau (Krems) Üniversitelerinde sunulan Hukuk eğitim programları oluşturur. Viyana Ekonomi Üniversitesinde hukuk öğrenimi lisans (Baccalaureat) ve yüksek lisans (Master) programları şeklinde dereceli olarak tamamlama imkanı vardır. Donau Üniversitesi ise sadece hukuk lisansı eğitimi vermektedir. Ancak sadece hukuk lisansını tamamlayanlar her hukuki mesleği icra edememektedirler. Viyana Ekonomi

³⁶ § 27 (2) Z 3 Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

³⁷ Schmädell, 50; Bozkurt, Türe, Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi, 87.

³⁸ 2013 yılı için Avusturya ve diğer AB vatandaşı olan öğrenciler için öngörülen katkı payı miktarı 363 Euro iken, üçüncü ülke vatandaşları bu miktarın iki katını ödemek zorundadırlar. Bkz: <http://studentpoint.univie.ac.at/rund-ums-geld/studienbeitrag/hoehhe/>

Üniversitesinde verilen hukuk eğitiminin oluşturduğu bu istisna dışında Avusturya'daki hukuk fakültelerinden sadece lisans derecesiyle mezun olma imkânı bulunmamaktadır. Hukuk Fakültesi mezunları Lisans ile birlikte Yüksek Lisans programını da bitirmiş olurlar ve “Magister (Bayanlar için: Magistra) der Rechtswissenschaften” (Magister iuris – mag. iur.) ünvanını alırlar³⁹ “Diplomstudium” olarak ifade edilen bu birleşim eğitim sisteminin süresi Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sekiz dönem olarak belirlenmesine rağmen öğrencilerin ilgili programı tamamlama süresi gerçekte bu süreden çok daha uzundur.⁴⁰ Müfredatta öngörülen ders-sınav yükü 240 Avrupa Kredi Transfer Sistemi Puanına eşdeğerdir.⁴¹

Viyana Üniversite Hukuk Fakültesi'nde 2006 Yılı öncesinde birbirinden bağımsız yapılan anabilim dalları sınavları yerine yeni programla birlikte benzer alanların ilişkilendirildiği Modül sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu anlamda Hukuk öğrenimi toplamda 16 modülden oluşan 3 bölüme (Abschnitt) ayrılmıştır. İlk üç modülü içeren birinci aşama giriş bölümünü (“Einführung”), Sonraki altı modül yargı bölümünü, geriye kalan modüller ise devlet bilimleri bölümünü (“Staatswissenschaften”) teşkil etmektedir.

2. Birinci Bölüm (Erster Abschnitt): Hukukun Temelleri

Dönemlik ders sisteminin uygulandığı Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde, lisans - yüksek lisans birleşik eğitim programının ilk safhasını oluşturan giriş bölümü “Hukukun Temelleri”⁴² olarak adlandırılır. Burada temel amaç öğrencilerin hukuk dünyasına adım atmalarını sağlamaktır. Bu başlangıç aşamasında öğrenciden, hukuki kavramları, kurumları, hukukun diğer norm sistemlerinden farkını, toplum için hukuk sisteminin önemini, özel hukuk – kamu hukuku ayırımını, hukukun tarihi temellerini ve bu çerçevede roma hukukunu genel bir bakış açısıyla öğrenmesi beklenir. Bu ilk aşamada öğrencinin medeni hukuk, idare hukuku ve ceza hukuku ile de ilk karşılaşması gerçekleşecek ve sonraki dönemlere hazırlık yapmış olacaktır.

³⁹ Avusturya'da akademik ünvanlara ve bunların doğru kullanımına son derece önem verilmektedir. Kişilere ünvanları ile hitap etmek esastır (Herr Doktor!, Frau Magistra!, Herr Magister!). Eksik ya da yanlış ünvan ile hitap hoş karşılanmamaktadır. Avusturya'da üniversite eğitimi ile ilgili ünvan kullanımı 2002 Üniversite Yasası ile düzenlenmektedir. Akademik ünvanlar ilgili kişilerin talebine bağlı olarak vatandaşlık kimliği, ehliyet ve diğer resmi evraklarda yeralabilir. 2002 Üniversite Kanununun 88. Maddesinin 2. fıkrasına göre Mag., Dr. ve DI ya da Dipl.-Ing. Ünvanları ismin önüne gelirken, Bakk. Ph.D. ve geriye kalan diğer ünvanlar ise ismin sonuna eklenir. Burada sırasıyla alınan birden fazla ünvan birbirini takiben kullanılabilir. (Örneğin: Dipl.-Ing. Mag. Dr. Dr. iur.). Akademik bir ünvanın haksız kullanımı aynı yasanın 116 maddesine göre, eğer zaten ilgili fiil Avusturya Ceza Kanunu tarafından öngörülen bir suç kapsamına girmiyorsa, 15.000 EUR para cezasıyla cezalandırılır.

⁴⁰ Ayrıca bkz Schmädell, s. 53

⁴¹ Madde 1, Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften, 2006.

⁴² “Die Grundlagen des Rechts”

Giriş bölümünün ilk aşamasını STEOP⁴³ oluşturur. “Öğrenime giriş ve oryantasyon” olarak nitelendirilen bu aşamanın başarılı bir şekilde tamamlanması bir anlamda sonraki hukuk öğrenimine devam etmek için bir ön şart olarak ortaya çıkmıştır. 2002 Üniversite Yasası’nda 2009 yılında yapılan değişiklikle 2011 yılından itibaren uygulanmaya başlanan bu ön aşama Avusturya’da bütün öğrenim programları için öngörülmüştür.⁴⁴ STEOP’un iki amacı olduğu söylenebilir. İlki öğrenciye henüz başlangıç aşamasında, öğrenim göreceği alanla ilgili temel bilgiler vermek ve ilgili programı tanıtmak olarak ifade edilebilir. Böylelikle öğrenci ortalama bir dönem süren bu aşamada bölüm seçme konusunda kararını gözden geçirme, bir anlamda kişisel eğilimlerine uygun bir yerde olup olmadığını tespit etme şansına sahip olacaktır.⁴⁵ Diğer amaç da genel olarak orta öğretim sonrasında yapılan lise bitirme sınavını (Matura) başarıyla geçen herkesin başlayabildiği ve bölüm seçme şansına sahip olduğu eğitim programlarında bir ön eleme noktası oluşturmaktır. Hukuk fakültesinde STEOP’u tamamlamak için “Hukuka Bilimine ve metotlarına giriş” dersi için yapılan yazılı modül sınavı başarıyla geçmek ve bir zorunlu uygulama (Pflichtübung) dersinden başarılı olmak gerekir. Bu zorunlu uygulama dersi öğrencinin tercihine bağlı olarak ya hukuk tarihi ya da roma hukuku alanlarından alınabilir.

Hukuk öğrenimine giriş safhası yukarıda ifade edildiği şekilde tamamlandıktan sonra öğrenci ilk bölüm kapsamında iki adet modülü başarıyla tamamlamak zorundadır. Bu modüllerden ilkinin özel ve kamu hukuk alanlarının tarihsel bir incelemeye tabi tutulduğu “Yakın Dönem Hukuk ve Anayasa Tarihi⁴⁶” oluşturur. Bu modül sözlü olarak yapılan bir sınav ile tamamlanır. Diğer modül ise öğrenciye, farklı hukuk bilimi alanlarının temellerini birlikte ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirme ve öğrenme imkanı vermeye yönelik olarak hazırlanan disiplinler arası bir özellik taşır. Bu modül uluslararası hukuk, roma hukuku ve Avrupa Birliği hukukunun temellerini içerir ve “FÜM 1⁴⁷” olarak ifade edilir. İlgili modül yine 180 dakika süren yazılı bir sınavda başarılı olunması halinde tamamlanır.

Öğrenim hayatlarının bir sonraki aşamasında yoğun bir şekilde muhatap olacakları medeni hukuk konusunda öğrencilere genel bir bakış açısı sunmak ve onları hazırlamak amacıyla, hukukun temelleri olarak nitelendirilen ilk bölümü bitirmenin diğer şartlarından biri birçok öğrenim elemanı tarafından her dönem sunulan „medeni hukuk zorunlu uygulama derslerinden“ birini başarıyla tamamlamaktır. Diğer şart ise Latince bilgisinin kanıtlanmasına yöneliktir. Lise eğitimi sırasında yeterli miktarda Latince dersleri almamış olanlar, hukuk öğrenimi esnasında bu alanla ilgili sunulan çeşitli kursları ve sınavları başarıyla geçerek ilgili şartları yerine getirebilirler.

⁴³ “Studieneingangs- und Orientierungsphase”

⁴⁴ Madde 66, 2002 Üniversite Yasası.

⁴⁵ Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde öğrenim gördüğüm süre zarfında her yıl hukuk fakültesine başlayan yüzlerce kişiden önemli bir kısmının sonraki yıllarda ya bölüm değiştirdiğini ya da öğrenimini yarıda bıraktığını ve bu oranın Türkiye’ye göre çok daha fazla olduğunu gözlemlediğimi belirtmekte fayda görüyorum.

⁴⁶ “Rechts- und Verfassungsgeschichte der Neueren Zeit”

⁴⁷ „Fächerübergreifende Modül Prüfung“ (Disiplinlerarası Modül Sınavı)

3. İkinci Bölüm (Zweiter Abschnitt): Yargı Alanları

Üç bölüme ayrılmış olan Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans - yüksek lisans birleşik öğrenim programının ikinci aşamasını yargı alanlarını içeren bölüm teşkil eder. Özel hukuk ağırlıklı olan bu bölüm ceza hukukunu da içerir. Bir önceki müfredat programının aksine birbiriyle ilişkilendirilmiş ders ve sınavları da yoğun olarak içeren öğrenim programının bu safhasında borçlar hukukunun da dahil olduğu medeni hukuk ve ilişkili alanlar olan ticaret ve medeni usul hukukları hem ayrı disiplinler olarak hem de disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alınır.

Yine bu bölüm kapsamında yer alan branşlar için de çok sayıda konferans-ders, uygulama, zorunlu uygulama, tekrar ve seminer gibi farklı ders türleri sunulmaktadır. Hangi dersleri seçeceğine ve hangi sınavlara gireceğine kendisi karar veren öğrenci hazırlık için dönem başında planını yapar ve seçtiği derslere katılım sağlar. Kendisini hazır hissettiğinde her alanda yılda altı kez yapılan sınavlara kaydını yapar.

İkinci bölüm yerine üçüncü bölümde de tamamlanabilen ceza ve ceza muhakemesi hukuku için, birinci bölümde bir ön hazırlık aşaması öngörüldüğünü belirtmiştik. Öğrenci ikinci bölümde yoğun bir ceza hukuku öğrenimi ve devamında gireceği 180 dakikalık bir yazılı modül sınav ile bu alanı tamamlayabilir ya da bir sonraki bölüme erteleyebilir.

İkinci bölümün merkezinde özel hukuk, özellikle de medeni hukuk yer almaktadır. Türkiye’de uygulanan parçalı sistemin aksine Avusturya’da medeni hukuk 2006 öncesi uygulamada da olduğu gibi bir bütün olarak verilmekte ve sınavlar bu bütünlük çerçevesinde yapılmaktadır. Diğer bir deyişle öğrenciler aile hukuku, miras hukuku, kişiler hukuku, borçlar hukuku gibi alt dallara bölünmüş bir öğrenim modeli yerine, ilgili alt dallarda derslere katılarak hazırlanmak suretiyle, bütünleştirilmiş bir sözlü sınava tabi tutulmaktadır. Bu öğrencilerin medeni hukuku bir bütün olarak öğrenme ve değerlendirmeleri için önemli görülmektedir. Medeni hukuk sınavını başarılı bir şekilde tamamlamak ticaret ve medeni usul hukukları sınavlarına girebilmenin ön şartı niteliğindedir.

Aynı şekilde ticaret hukuku da Avusturya’da bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Yani şirketler hukuku ve ticari işletme hukuku gibi alt dallarda ders ve sınavların yapıldığı Türkiye’deki öğrenim uygulamasının aksine Avusturya’da ticaret hukuku sınavı ticaret hukukunun alt dallarına ilişkin bilgiyi bir bütün olarak ölçmektedir. Ticaret hukuku öğrenimi de yine seçmeli ve zorunlu derslerle, özellikle olay inceleme ağırlıklı uygulama dersleriyle desteklenmektedir.

İkinci bölümdeki bir diğer adım medeni usul hukuku eğitimidir. Bu daldan başarılabilecek 10 AKTS puanına denk olan sözlü sınavın ardından, medeni hukuk ve ticaret hukuk modüllerinin de

başarıyla tamamlanmış olması şartıyla, disiplinler arası bilgi ve beceriyi ölçecek olan ve FÜM⁴⁸ II olarak nitelendirilen disiplinler arası modül sınavına kayıt yapılabilir. Özel hukuku disiplinler arası ve olay ağırlıklı bir metotla ölçen bu sınav medeni hukuk, ticaret hukuku ve medeni usul hukuku konularını kapsar.

İkinci bölümde yer alan diğer bilim dalı iş ve sosyal güvenlik hukukudur. Medeni hukukun temel bilgilerini gerektiren bu alan sözlü bir sınavla tamamlanmaktadır. Bununla birlikte birinci bölümü tamamlamanın diğer bir şartı medeni hukuk, ticaret hukuku, medeni usul hukuku, iş ve sosyal güvenlik hukuku ve muhakemeyi de içeren ceza hukuku ana bilim dallarından birer tane olmak üzere 5 adet zorunlu uygulama dersini başarıyla geçmek olarak belirlenmiştir.

4. Üçüncü Bölüm (Dritter Abschnitt): Devlet Bilimi Alanları

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans-yüksek lisans birleşik öğreniminin üçüncü bölümünü kamu hukuku anabilim dalları dersleri ve sınavları oluşturur. Özel hukukun bütüncül bir anlayışla ele alındığı ikinci bölüm gibi, üçüncü bölüm de öğrencilerin kamu hukuku anabilim dallarını birbiriyle bir bütünlük ilişkisi içerisinde öğrenebileceği şekilde tasarlanmak istenmiştir. Üçüncü bölümün iki ağırlıklı ögesi vardır. Bunlardan ilki birbirine yakın bir ilişki içerisinde öğretilen ve sınava tabi tutulan anayasa ve idare hukuk dallarıdır. Bu birleşime milletlerarası hukuk da uluslararası bir bakış açısıyla katkı sunar. Üçüncü bölümün ikinci ağırlık noktasını ekonomi ve vergi hukuku ağırlıklı blok oluşturur. Bu aşamaya kadar öğrenci öğrenim süresince ekonomi hukuku ile zaten çeşitli dersler kapsamında tanışıklık sağlamış olacaktır. Örneğin Avrupa Birliği hukuku dersinde temel serbestileri, ticaret hukuku dersinde bilanço hukukunu öğrenen öğrenci, kamu hukuku bölümünün ikinci ağırlık noktası olarak belirlenen ekonomi ve vergi hukuklarına bir ön hazırlık yapmış olacak ve yoğun bir finans ve finans hukuku eğitimi ile bu alanlardaki bilgi ve becerilerini derinleştirme imkânına sahip olacaktır.

Diğer bölümlerde olduğu gibi kamu hukuku bölümünde de gerek her alana özgü gerekse de konuların birbiriyle bilimsel bir bağlantı içerisinde işlendiği birçok konferans-ders, uygulama, seminer, zorunlu uygulama ve diğer ders seçenekleri sunulmaktadır. 11 AKTS puanına denk olan Anayasa Hukuku sınavı sözlü olarak yapılır. 2006 öncesi müfredatta ayrı bir sınav olan idare ve idari yargı hukuku sınavı yeni programla birlikte Anayasa ve Avrupa Birliği Hukukunu da kapsayacak şekilde disiplinlerarası bir modül sınavına (FÜM⁴⁹ III) dönüştürülmüştür. 240 dakikalık bu sınav yazılı olarak yapılır ve idare hukuku, idari yargı hukuku, temel hak ve özgürlükler, kamu hukuku yargısı sistematik bir ilişki içerisinde, öğrencilerin olay çözme yeteneklerini ölçecek şekilde yapılır. Anayasa hukuku sınavından başarılı olmak bu sınava giriş için bir ön koşul olarak belirlenmiştir.

⁴⁸ "Fächerübergreifende Modulprüfung"

⁴⁹ Fächerübergreifende Modulprüfung

Bu bölümde başarılması gereken diğer sınavlar Vergi Hukuku ve iktisadi yetkinlik, Avrupa Birliği Hukuku ve Uluslararası Hukuk sınavlarıdır. AB hukuku ve uluslar arası hukuk konularında öğrencilere daha ilk bölümde bazı temellerin verildiğini belirtmiştik. Avusturya’da Avrupa Hukuku olarak nitelendirilen Avrupa Birliği Hukuku alanı ve ilgili sınav iç pazar ve temel serbestiler, AB Mahkemeleri ve kurumlarında muhakeme ve usul ile AB rekabet hukuku konularını kapsar. AB Hukuku sınavından önce ilgili alandan bir zorunlu uygulama dersinin başarıyla verilmiş olması gerekir. AB Hukuku ve diğer alanlarda edinilmiş olan milletlerarası konulara yönelik hukuk bilgisi ise “uluslar arası hukuk” dersinde derinleştirilir ve sözlü bir sınavla ölçülür. Yine bu sınav öncesinde de öğrencinin zorunlu bir uygulama dersini başarmış olması şartı aranır.

2006 öncesi programda “finans hukuku” olarak verilen sınav alanı ve dersler yeni programla birlikte “Vergi Hukuku ve iktisadi yetkinlik” adını almıştır. Bu modülün amacı hukukun ekonomi ile olan bağlarını vergi hukuku, ticari işletme eğitimi ve bilanço hukuku üzerinden öğrencilere öğretmektir. Burada elbette ilgili dalların ticaret hukuku ve medeni hukuk ile ilişkileri ön plana çıkacaktır.

İkinci bölümde ceza hukuku sınavını vermeyenler bu bölümde ilgili sınava girebilirler. Dolayısıyla ceza hukuku modülü öğrencinin tercihinine göre özel hukuk ağırlıklı yargı alanları bölümde ya da kamu hukuku ağırlıklı devlet bilimleri bölümünde tamamlanabilir. Üçüncü bölümü başarıyla bitirmenin diğer bir şartı beş adet zorunlu uygulama dersine, her birini ilgili modül sınavından önce olmak üzere başarıyla katılmak ve tamamlamaktır.

5. Mezuniyet İçin Diğer Gereklilikler

Viyana Üniversitesi Lisans - Yüksek Lisans Hukuk öğrenimi programını tamamlamak için yukarıda sayılan 13 ana modül ders ve sınavlarının yanında diğer bazı şartları da yerine getirmek gereklidir. Bunlar “seçmeli ders sepetinin⁵⁰” tamamlanması, yabancı dil ve medya okuryazarlığı derslerinin başarıyla geçilmesi ve bitirme tezinin yazılmasıdır. Bu modüller hukuk öğrenimini oluşturan ve yukarıda açıklanan üç bölümün herhangi birinde tamamlanabilir.

Seçmeli ders sepeti olarak nitelendirilen ders kataloglarından alacakları derslerle öğrenciler uzmanlık alanlarına ve gelecekteki meslek tercihlerine uygun olarak hukuk öğrenimlerinin alansal mesleki ağırlık noktalarını belirleyebilmektedirler. Sunulmuş olan çeşitli ders kataloglarından belirleyecekleri derslerle, almış oldukları temel hukuk öğrenimi temeli üzerinde bilgilerini derinleştirme ve kendileri için arzu ettikleri uzmanlık alanlarında yetkinliklerini arttırma şansına sahip olmaktadır. 13 klasik ve az değişken ana modülün yanında 18 AKTS puanı oranında alınması

⁵⁰ Wahlfachkorb

gereken seçmeli ders sepetinin diğer önemli amaçlarından biri de güncel hukuki içerikleri hızlı bir şekilde öğrenim programlarına dahil etmektir.

Mevcut programda üç ayrı grup altında 41 alandan onlarca farklı seçmeli ders imkânı sunulan Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenciler bir taraftan zorunlu tutulan kredi miktarına denk gelecek ölçüde bu derslerden rastgele seçme imkânına sahip iken, diğer taraftan da derslerin önemli bir kısmını aynı alandan seçmek suretiyle, tamamladıkları alana yönelik bir öğrenim sertifikası alabilirler. Daha fazla seçmeli ders başarılmak suretiyle bu şekilde alınabilecek sertifika sayısı da artırılabilir. Öğrencilerin sertifika alabilecekleri ve dolayısıyla katalog ders seçim imkanının sunulduğu alanlardan bazıları şunlardır: Hukuk Felsefesi, Etiği ve Metodolojisi; Hukuk Sosyolojisi; Ceza Yargısı ve Kriminoloji; İkamet Hukuku; İnsan Kaynakları Yönetimi; Fikri Mülkiyet Hukuku; Arabuluculuk; Bilgisayar ve Hukuk; Sözleşme Hazırlama; Hukuk Dili Yetkinliği; Denetim ve Kontrol; Çevre Hukuku; İnsan Hakları ve Temel Haklar; Bilim ve Eğitim Hukuku; Teknoloji Hukuku; Kültür Hukuku; Din Hukuku; Uluslararası İlişkiler Hukuku; Kalkınma-İşbirliği Hukuku; Yerli Hukuk Araştırmaları. Şaşılabilecek derecede çeşitlilik arz eden seçmeli ders uzmanlık alanları ve sunulan derslerin bazıları kısmen ya da tamamen İngilizcedir.

Seçmeli derslerin ve modül sınavlarının yanı sıra öğrenciler üç farklı amaca yönelik ders türü de seçmek zorundadırlar. Bunlardan ilki yabancı dilbilgisini geliştirme ve ispat etme amacına yönelik yabancı dilde verilen derslerdir. Sadece haftalık iki saatlik bir dönem dersinin başarıyla tamamlanması sonucunda yerine getirilebilen bu koşul, kanaatimce Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrencilerin yabancı dil öğrenimine yeterince yönlendirmediğini göstermektedir. Öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun bu eksiği gidermek için tercihen bazı zorunlu ya da seçmeli derslerini Almanca dışında sunulan dillerde işlenen derslerden seçtikleri ve fakülte dışından yabancı dil takviyesi yaptıkları gözlenmiştir. Yabancı dil dersleri dışında mezun olabilmek için öğrenciler medya okuryazarlığından iki AKTS-puanı, derinleştirilmiş hukuk tarihinden de haftalık iki saate denk gelen dersleri tamamlamakla yükümlüdürler.

Hukuk öğreniminin son aşamasını “Diploma Çalışması Modülü” oluşturur. Bu modülde temel amaç, öğrenim programında belirtildiği üzere, öğrencilerin bilimsel konular üzerine gerek metodolojik gerekse de içerik itibarıyla çalışma yeteneklerini elde etmelerine ve kanıtlamalarına imkân sağlamaktır. Bu son çalışma çerçevesinde öğrenciye iki adet, her biri ortalama 25 - 30 sayfadan oluşan kısa tezler hazırlayıp bunları sınıfta sunma şartının arandığı “mezun semineri” tamamlama ya da “moot court”⁵¹ çalışmalarına yönelik sekiz AKTS puanına eşdeğer derslerden başarılı olma veya bir

⁵¹ “Moot Court” kavramı İngilizcedir ve “kurgusal mahkeme” anlamına gelir. ABD kökenli bir uygulama olan bu etkinlik çerçevesinde farklı fakültelerden hukuk öğrencileri kendilerine verilen kurgusal ya da gerçek olaylarla ilgili tarafları temsil ederler. “Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot” her yıl Viyana ve HongKong’da düzenlenen medeni hukuk alanındaki en önemli Moot Court etkinliklerinden biridir. Bkz: <http://www.cisg.law.pace.edu/vis.html>

adet seminer tamamlama ve 4 AKTS puanına eşdeğer “moot court” etkinlik dersi verme şartı aranmıştır.

IV. Türkiye için Çıkarılabilecek sonuçlar

A. Genel Olarak

Yukarıda, Avusturya’da uygulanan hukuk öğretim sistemi Viyana Üniversitesi hukuk programı örnekleme üzerinden incelenmeye tabi tutulmuştur. Şimdi ele alınan bu hukuk öğretim programından Türkiye’de hukuk öğretim sisteminde var olan ihtiyaç, sorun ve beklentiler çerçevesinde çıkarımlara yer verilecektir. Çalışmamızın bu bölümüne başlamadan önce Avusturya’da da hukuk öğreniminin çeşitli eleştirilere konu olduğunu ve elbette sorunsuz olmadığını belirtmekte fayda vardır. Ancak Avusturya’da son yıllarda yapılan reformlar öncesinde hukuk öğrenimi ile ilgili sorun ve beklentiler Türkiye’de güncel olarak mevcut hukuk öğrenim programları ile ilgili sorunlara önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Avusturya hukuk öğretim sistemi çeşitli açılardan Türkiye’de ihtiyaç duyulan yenilikler ve değişiklikler açısından yol gösterici olabilir.

İki ülkenin hukuk öğretim sistemleri karşılaştırılırken, kanaatimce dikkate alınması gereken en önemli husus, kültürel ve sosyolojik farklılık gibi toplum ve toplum ihtiyaçlarının farklılaşmasına neden olan öğelerin göz önünde bulundurulmasıdır. Bu anlamda, ülkelerin ve toplumların demokrasi ve hukuk anlayışı ile bireylerin içerisinde yetişmiş olduğu toplumsal ve üniversite öncesi eğitim koşulları ve özellikleri önemli ihtiyaç ve farklılıklara yol açabilmektedir. Örneğin eleştiri, muhakeme, bireysel çalışma ve üretim yetenekleri ilk ve orta öğretim seviyesinde yeterince gelişen öğrencilerin Avusturya gibi serbest ve öğrencilerin tercih ve kişisel çabalarının ön plana çıktığı öğretim sistemlerinde başarı şansı daha fazla olacaktır. Yüksek öğretim öncesi süreçte bireyin değil sınıf toplumunun ön plana çıktığı, öğrencinin herkes ile birlikte sınava tabi tutulduğu ve süreçlerin sistem tarafından belirlendiği durumlarda, kişisel beceri ve iradesini yeterince geliştiremeyen öğrencilerin aynı şartlarda başarı şansı daha az olacaktır. Dolayısıyla, örneğin Avusturya’da hukuk eğitiminde uygulanan bazı tavsiye edilebilir metotların Türkiye’de de olumlu sonuçlar verebilmesinin ön şartını, kanaatimce üniversite öncesi eğitim programında da değişiklik yapma gerekliliği oluşturur. Aşağıda Türkiye’de hukuk öğrenimi için uygulanabilecek bazı öneri ve çıkarımlara yer verilecektir. İfade edilen önerilerin her biri için çok ayrıntılı açıklama ve değerlendirmelere bu çalışma kapsamında yer verilmesinin mümkün olmadığı, her bir önerinin ayrı bir çalışmaya konu olabilecek niteliğe sahip olduğunu belirtmekte fayda görmekteyim.

B. Reform Önerileri

1. Öğrenim Süresinin Uzatılması / Müfredatın Genişletilmesi

Türkiye’de hukuk öğretimine yapılan önemli eleştirilerden biri müfredat içeriğinin ve buna bağlı olarak da öğretim süresinin yetersiz olduğudur. Örneğin Türkiye’de dört yıllık bir lisans eğitimi ve yetersiz bir staj sonrasında icra edilmeye başlanan avukatlık mesleğinin beklentilere cevap vermediği, hukuk uygulamasında sorunların artmasına yol açtığı bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır.⁵² Öğretim süresinin yetersizliği ders programlarının önemli bir kısmının teorik derslerle doldurulmasına ve uygulama derslerine zaman kalmamasına yol açmaktadır.

Türkiye’de de hukuk mesleklerinin hak ettiği kalitede icra edilebilmesini sağlamak amacıyla öğretim süresinin uzatılmasının yerinde olacağı kanaatindeyim. Özellikle son yıllarda hukuk fakültelerine olan talebin artması⁵³, bu fakültelerin ve öğrencilerinin sayısındaki artış ve mezunların artık iş bulmakta sıkıntı yaşamaya başlamalarının hukuk eğitimi ve hukuk mesleklerinin icra edilebilmesi için bazı yeni standart ve şartlara dayalı reformları gerekli kıldığı ortadadır. Bu anlamda hukuk eğitimi için “3+2 sisteminin” uygulanabileceği kanaatindeyim. Üç yıllık lisans ve iki yıllık yüksek lisans öğretiminden oluşacak olan bu sistem, farklı hukuk mesleklerindeki ihtiyaca cevap olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir sistem, uygulamanın ihmal edilmeyeceği ancak ağırlığın teorik derslerde olacağı üç yıllık lisans aşaması ile sonrasında uygulama ve uzmanlık alan derslerine ağırlığın verileceği iki yıllık yüksek lisans öğretiminden oluşacaktır. Hukuk fakültesi öğrencisi okul sonrası icra etmek isteyeceği mesleğe göre bir bütün olarak beş yıllık birleşik lisans- yüksek öğretim programını tamamlayabileceği gibi sadece üç yıllık ve bugünkü müfredata eşdeğer bir içeriğe sahip olacak lisans derecesiyle de eğitimini tamamlayabilecektir.

Hukuk mesleklerinde kaliteyi arttırmak ve potansiyel talebi bu anlamda öğrenim sisteminin iyileştirilmesi için bir fırsat olarak değerlendirmek bir gereklilik olarak önümüzde durmaktadır. Bu çerçevede temel hukuk meslekleri olan Yargıçlık, Savcılık, Noterlik ve Avukatlık ile Akademik Kariyer için önerilen beş yıllık birleşik öğretim programının tamamının bitirmesi şartı aranmalıdır. Bunların dışında başka meslek türleri için de birleşik eğitim programını bitirme şartı aranabilir. Ancak örneğin çeşitli kurumlarda icra edilecek olan hukukçu uzman yardımcısı pozisyonları için lisans derecesi yeterli olmalıdır.

2. Ders çeşitliliği ve sayısının artırılması

⁵² Türkiye’nin aksine diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Avusturya’da da avukatlık mesleğine başlamak son derece sıkı şartlara bağlanmıştır. Lisans-Y.Lisans birleşik eğitimini master derecesiyle bitiren avukat adayları öncelikle, katı bir devam mecburiyetine tabi, tam mesai şeklinde uygulanan dokuz aylık mahkeme stajını (Gerichtsjahr) tamamlamak zorundadır. Sonrasında en az üç yıl boyunca bir avukatın yanında staj yapmak zorundadır. Avukat adayının hukuk fakültesini bitirdikten sonra avukatlık mesleğine başlayabilmek için beklemesi gereken süre asgari beş yıldır. Bu süre zarfında aday her biri yarım gün müddetinde olan 42 birim dersi başarıyla tamamlamak zorunda olan aday ilgili staj ve bekleme süresi sonunda kapsamlı bir hukuk sınavına tabi tutulur. Bu sınavı başarıyla tamamlayan avukat adayları, baronun ilgili komisyonunun güven incelemesinden başarıyla geçtikten sonra tam yetki ile avukatlık mesleğinin icrasına başlayabilir. Bkz:

<http://www.rechtsanwaelte.at/www/getFile.php?id=22>

⁵³ Hukuk öğretimine olan talebin son yıllarda artmasına ve bu konudaki arz-talep ilişkisine yönelik bir değerlendirme için bkz: Gözler, Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep, Terazi, 2008, 174-195.

Yukarıda da belirtildiği üzere Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde ders çeşitliliği ve sayısı oldukça zengindir. Önemli bir kısmı pasif olan yaklaşık 10.000⁵⁴ öğrenci için dönemlik ders sisteminin uygulandığı bu fakültede sadece 2013 / 2014 kış semestrinde 501 adet ders açılmıştır.⁵⁵ Kanaatimce bu durumun Türkiye’de hukuk öğretimi açısından değerlendirilmesi ve örnek alınması gerekir.

Gerçek şu ki, en büyük hukuk fakültelerimizde dahi okutulan ders sayı ve çeşitliliği oldukça kısıtlıdır. Seçmeli dersler dahi kısıtlı sayıda açıldığından çoğu zaman öğrenciler “seçme şansına” sahip olamamakta, önlerine konulan derslerle yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durumda herkes aynı kalıptan geçmekte, aynı şekle girerek mezun olmaktadır. Oysa nitelikli bir hukuk öğretimi için kanaatimce öğrenciye gerek öğretici gerekse de ders ve uzmanlık alanı açısından tercih imkânı sunulmalıdır.

Türk hukuk öğretimi açısından böyle bir çeşitliliğin sunulmasının önündeki en büyük engelin öğretim üyesi sayısının yetersizliği olduğu⁵⁶ açıktır. Özellikle devlet üniversitelerinin hukuk fakültelerinde lisans öğrencisi kontenjanları akademik kadro ve fiziki altyapı kapasitesinin çok üstündedir. Dolayısıyla hukuk fakültelerinde öğretim üyesi açığı ve ihtiyacı gün gibi ortadadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri şüphesiz son yıllarda öğretim elemanlarının mali ve özlük haklarında beklenen iyileştirmelerin yapılmamasıdır. Bu durum başarılı öğrencilerin akademik kariyer yapma tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bunu sorunu aşmanın birinci yolu öğretim elemanlarının özlük ve mali haklarının iyileştirilmesi ve böylelikle motivasyonlarının arttırılmasıdır.⁵⁷ Diğer önemli bir husus ise, araştırmamıza konu olan Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde olduğu gibi, başta araştırma görevlileri olmak üzere öğretim üyeleri dışında kalan akademik personelin ders açma imkânını arttırmak olacaktır. Özellikle doktora seviyesinde bulunan araştırma görevlilerine seçmeli ders açma imkânı sağlanmalıdır.

Ders çeşitliliği gerek içerik itibari ile gerekse de şekil açısından düşünülmelidir. Avusturya hukuk öğretiminde de uygulandığı üzere, öğrencilere ders konularının öğretim üyesi tarafından anlatıldığı klasik derslerin yanında, daha küçük sınıf mevcudiyetleri ile konuların tekrar edildiği, uygulamaya ağırlık verildiği, öğrencilerin görüş ve eleştirilerini paylaşabildiği, konuların karşılıklı münazara şeklinde ele alınabildiği, ülke içinden ya da dışından farklı üniversite öğretim üyeleri

⁵⁴ Schmädell, 52.

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için: <http://online.univie.ac.at/vlvz?kapitel=301&semester=current>

⁵⁶ Hukuk Fakültelerinin öğretim üyesi açığı ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz: Gözler, Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep, Terazi, 2008, 174-195. Bu incelemeye göre Türkiye’de 2008 yılında 32 adet hukuk fakültesinin faaliyette olduğu ve toplam 524 adet öğretim üyesi olduğu hesaba katılırsa, fakülte başına 16 öğretim üyesi düşmektedir. Yeni kurulanlar da hesaba katılırsa hukuk fakültesi başına 12 adet öğretim üyesi düşecektir. Hukuk fakültelerinde ortalama on adet anabilim dalı bulunduğuna varsayılırsa anabilim dalı başına ortalama ancak bir öğretim üyesi düşmektedir. 2008 ile 2013 yılları arasındaki 5-6 yıllık kısa bir sürede hukuk fakültesi sayısındaki inanılmaz artış hesaba katıldığında, bu fakültelerdeki öğretim üyesi açısının günümüz itibari ile hangi ölçülere vardığı tahmin edilebilir.

⁵⁷ Türkiye’de öğretim elemanlarının özlük ve mali hakları ile ilgili sorunlar için bakınız: Akgeyik, Rapor: Ulusal ve Uluslararası Karşılaştırmalarla Öğretim Üyeliği Maaşı (2013).

tarafından verilen, öğrencilerden dönem ödevi ve sınıfta sunumu talep edilen farklı ders türleri hukuk fakültelerimizde de sunulmalıdır.

3. Hukuk Öğretimi Sırasında Uzmanlaşma

Çok çeşitli ve zengin bir ders programı öğrenciler için hukukun herhangi bir dalında uzmanlaşma imkânını da beraberinde getirecektir. Hukuk eğitimleri sırasında öğrencilerin seçmeli derslerini belli bir alandan seçmek suretiyle elde edilecek önceden belirlenmiş kredi sayısına ulaşmaları halinde kendilerine hukuk diplomasının yanında bir de ilgili alanla ilgili uzmanlık sertifikası verilmelidir. Öğrencilere böyle bir imkân sunulabilmesinin ön şartlarının, yukarıda önerdiğimiz gibi, müfredat içeriğinin genişletilmesi, öğrenim süresinin uzatılması ve ders sayısı ile ders çeşitliliğinin arttırılması olduğu izahtan varestedir.

4. Öğrencileri Araştırmaya ve Eleştirmeye Sevk Eden Metotların Uygulanması / Uygulama Dersleri

Türkiye’deki hukuk fakültelerinde akademik kadroların yetersiz, öğrenci kontenjanlarının ise yüksek olmasının önemli sonuçlarında biri de derslere ve derslerin işleniş tarzına olan etkileridir. Derslerin önemli bir kısmının amfi olarak nitelendirilen büyük dersliklerde yüzlerce öğrenciyle işlenmesi, ders hocası ile öğrenci arasında var olması beklenen “öğrenme bağının” oluşmasını engellemekte, öğrencilerin bireysel öğrenim ihtiyaçlarının karşılanması imkansız hale gelmekte ve kanaatimce bunlardan çok daha önemli bir gereklilik olan, öğrencilerin derse katılmak suretiyle eleştirel ve araştırmacı bir bakış açısıyla karmaşık hukuk konularını kavrama imkanından mahrum kalmalarına yol açmaktadır.

Ana derslerin “konferans-ders” metotları ile çok sayıda öğrenciye verilmesi anlaşılır bir durum olsa bile, bu derslerde işlenen karmaşık konuların uygulama ve öğrencilerin aktif katılımını gerektiren ders türleri ile tekrar edilmemesi ve derinlemesine ele alınmaması Türkiye’de hukuk öğretiminin önemli bir eksiğidir. Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde ve Türkiye’de lisansüstü hukuk programlarında sunulan “seminer-dersler” lisans ya da muhtemel bir lisans-yüksek lisans birleşik öğretim programında da sunulmalıdır. Belirli bir katılımcı sayısını geçmemesi gereken bu derslerde öğrencilere çeşitli araştırma konuları verilmeli, konu ile ilgili akademik bir metin hazırlamaları ve bunu sınıf önünde sunmaları kendilerinden beklenmelidir. Bugüne kadar bu metodun ihmal edilmiş olması, öğrencilerin meslek hayatında sıklıkla karşılaşacağı hukuki meseleleri hangi yöntemle ele alacağını, çözümü nerede araması gerektiğini ve hukuki metinler nasıl hazırlayacağını bilmeden mezun olmalarına yol açmıştır. Burada belki Alman Anayasa Mahkemesi’nin önemli bir tespiti yer

vermek faydalı olabilir⁵⁸: “Üniversite öğrencileri lise öğrencisi olmadıkları gibi sadece bilimin aktarılmasının objeleri de değildir. Aksine onlar kendi başlarına bilimsel tartışma ve değerlendirmelere katılan üniversite üyeleri olmalıdırlar.”

Yine derslerde anlatılan konuların olaylara uygulandığı, yargı kararlarının incelendiği uygulama derslerinin arttırılması ülkemiz açısından bir ihtiyaçtır. Daha az katılımcının yer alacağı bu dersler öğretim üyeleri dışındaki diğer öğretim elemanları tarafından da verilebilmeli ve bu dersler kapsamından öğrencilerin daha aktif katılımı talep edilmelidir. Aynı şekilde öğrencilerin muhakeme ve iletişim yeteneklerini geliştirecek “çalışma grupları” oluşturmayı gerekli kılan dersler sunulmalıdır.⁵⁹

5. Disiplinler Arası Ders ve Sınavlar

Kanaatimce Türkiye’de hukuk öğretimi ile ilgili diğer önemli sorunlardan biri derslerde ve sınavlarda anabilim dallarının muhafazakârlaştırılmış ve aralarındaki bağın inceltilmiş olmasıdır. Bazı anabilim dalları kendi içinde dahi kopuk bir şekilde alt dallara ayrılmış olarak verilmektedir. Örneğin medeni hukuk kapsamında olan kişiler hukuku, eşya hukuku ve miras hukuku ayrı dersler olarak verilmekte ve yeterince birbiri ile ilişkilendirilmemektedirler. Yine esasında bir bütünün parçaları olan medeni hukuk, borçlar hukuku ve ticaret hukuku gerekli olduğu ölçüde bu bütünlük anlayışı içerisinde öğrencilere aktarılmamakta, bağlantılı ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla imtihan konusu yapılmamaktadırlar. Oysa hukuk uygulamasında ve dolayısıyla hukuk mezunlarının mesleki hayatlarında hukuk disiplinlerinin ve alt dallarının ayrılmaz bir şekilde iç içe olduğu bir gerçektir.

Yukarıda ele alındığı üzere Avusturya’da son yıllarda yapılan reformlarla özellikle birbirine yakın alanların birlikte işlendiği derslere ve disiplinler arası metotlarla uygulanan sınavlara daha fazla ağırlık verilmiştir. Kanaatimce bu metot Türkiye açısından da bir gereklilik arz etmektedir.

6. Sözlü sınavlar

Binlerce hukuk öğrencisinin aynı kalıplardan geçerek ve belki bir kez olsun hocasıyla görüşmeden, konuşmadan sadece “sınav kağıtları ilişkisi” ile mezun olması Türkiye’de artık bir rutin haline gelmiştir. Oysa bu rutinde, kanaatimce hukukçular için “olmazsa olmaz” özelliklerden olan ifade ve iletişim yeteneklerinin ölçülmesi ve bireysel olarak değerlendirilmeleri ve esasen bu yolla önemsenmeleri ihmal edilmiş olmaktadır.

⁵⁸ BVerfGE, 35, 79/113. Ayrıca bkz: Brockman, Die Wissenschaftlichkeit des juristischen Studiums, 67.

⁵⁹ Avusturya hukuk fakültelerinde uygulanan bu metot diğer ülkelerde de uygulanmaktadır. Örneğin Fransa’da uygulanan “çalışma grubu” dersleri için bkz: Oğuz, 4 vd; Wacke & Baldus, Juristische Vorlesungen und Prüfungen in Europa, 73vd.

Dolayısıyla ele aldığımız konu ile ilgili yapabileceğimiz diğer çıkarımlardan biri öğrencilerin bazı derslerde yazılı sınavların yanında ya da yazılı sınavların yerine sözlü sınavlara tabi olmalarının bir ihtiyaç olduğudur. Bu tür sınavlarda öğrencilerden öğrenmiş olduğu konuları olaylara uygulaması, karşılaştırmalar yapması ve çözümleri anlaşılır bir dille ifade edebilmesi beklenmelidir.

7. Yabancı dile daha fazla önem verilmesi

Bilim, ticaret ve siyasetteki gelişmeler ve küreselleşme meslek dallarının çoğunda olduğu gibi ihtiyaç duyulan hukukçu tipinde de önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu değişim bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de kendisini hissettirmiştir. Şüphesiz ki bu değişimin en önemli ögesi bir iletişim mekanizması olarak dildir, ya da daha somut bir ifade yabancı dildir. Kanaatimce artık yabancı dilin gerek hukuk uygulayıcıları gerekse de teorisyenleri için ne kadar önemli olduğu herkesçe malumdur. Dolayısıyla bu gereklilik ile ilgili sayfalarca ele alınabilecek gerekçelere burada yer verilmeyecektir.⁶⁰

Bu ihtiyaca cevap verebilmek için hukuk fakültelerinde yabancı dil dersleri arttırılmalı, öğrencilerinden dil bilgilerini uygulamalı sınavlarla kanıtlamaları beklenmelidir. Sunulan yabancı dil dersleri öğrencilerin mesleki terimleri kavrayacağı şekilde düzenlenmelidir. Kısacası hukuk fakültelerinde sunulan yabancı dil dersleri ve yapılan yabancı dil sınavları sonuç itibari ile hukuk öğrencilerinin ilgili dili mesleğinde aktif bir şekilde kullanmasını sağlayacak kalite ve ölçüde olmalıdır.

8. Uluslararasılaşma

Son olarak Türkiye’de hukuk fakültelerinin önlerine koymaları gereken bir hedef de şudur: “Uluslararasılaşmaya” daha fazla önem verme⁶¹. Kanaatimce bunun iki boyutu vardır. Önem atfedilmesi gereken ilk husus sadece Avrupa Üniversiteleri ile değil dünyanın diğer bölgeleri ile de öğrenci değişim imkânlarını arttırmak ve öğrenci göndermek kadar yabancı hukuk öğrencilerini de Türkiye’ye çekmeye gayret etmektir. Diğer boyut ise yurtdışındaki hukuk fakülteleri ile işbirliklerini ve ortak bilimsel çalışmalarını arttırmak ve güçlendirmektir. Böylelikle küreselleşen dünyanda ihtiyaç duyulan hukukçu özelliklerine uygun olarak hem öğrenci hem de hukuk fakülteleri ve öğretim elamanları bakış açılarını ve bilimsel çalışmalarının çerçevesini genişletmiş olacaklardır.

⁶⁰ Küreselleşmenin gerekli kıldığı hukuk eğitimi ve hukukçular için yabancı dil gerekliliği üzerine ayrıntılı tespitler için bkz: Gözler, Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi, Legal Hukuk Dergisi, 2008, 3021-3030.

⁶¹ Küreselleşmenin gerekli kıldığı hukukçu özellikleri için bkz: Oğuz, 34 vd; Gözler, Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi, Legal Hukuk Dergisi, 2008, 3021-3030.

V. Sonuç

Bu çalışma ile Avusturya'da son yıllarda yapılan reformlar neticesinde şekillenen hukuk öğretim sistemi Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans-yüksek lisans öğretim müfredatı örnekleme çerçevesinde ele alınmış ve Türkiye'deki hukuk öğretim sistemi için çeşitli çıkarımla elde edilmeye çalışılmıştır. Avusturya'da ilgili müfredatta 2006 yılından itibaren yapılan reformları gerekli kılan gerekçeler günümüz itibari ile Türkiye'de hukuk öğretimi açısından dile getirilen sorunlarla önemli ölçüde paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla Avusturya'da hukuk öğretimindeki uygulamaların incelemesinin ülkemizde var olan sorunların çözümü için farklı bir bakış açısı kazandırabilme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Karşılaştırmalı bakış açısıyla iki ülke hukuk öğretim sistemleri incelendiğinde, Türk hukuk öğretimi açısından dikkate alınması gerekli hususların başında öğrenci odaklı bir eğitim anlayışına ağırlık verme gerekliliği gelmektedir. Öğrencinin ihtiyaçlarını ve kişisel farklılıklarını göz önünde bulunduran, aktif bir şekilde öğretim sisteminde var olmasını hedefleyen, yine bireysel olarak öğrenciyi önemseyen bir sistemin inşasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ülkemiz hukuk öğretimi açısından uzmanlaşma ve derinlemesine bilgi ihtiyacının karşılanması gerekliliğinin yanı sıra hukuk metodolojisi ve olayları çözme yöntemlerinin öğretilmesine de daha fazla önem atfedilmesi, bu karşılaştırmadan elde edilebilecek diğer çıkarımlardır. Bu çerçevede çağımızın gereklerine uygun olarak daha kapasiteli, bilgili ve bilgisini somut olaylara uygulama yetisine sahip hukukçular yetiştirmek bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için hukuk fakültelerinde müfredatın genişletilmesi ve öğretim süresinin arttırılması gerekli görünmektedir. Diğer bir önemli husus ise gerek içerik gerekse de şekil itibari ile ders çeşitliliğinin ve sayısının arttırılması, bununla birlikte öğrenim sırasında öğrencilere çeşitli hukuk dallarında uzmanlaşma imkânı sağlanmasının hedeflenmesidir. Öğrencilerin kişisel çabalarını, aktif katılımlarını gerekli kılan ve eleştirel-araştırmacı metotlarla işlenen derslerin artık ders programlarında daha fazla yer edinmesi bir gereklilik haline gelmiştir.

Hukukun bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması ve hukukun alt dallarının birbiri ile bağlantılı bir şekilde ders ve sınavlara konu olması hukuk öğretim sistemiz açısından bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu metot mezuniyeti sonrasında mesleki hayatında hukukun birçok dalını birbiri ile bağlantılı bir şekilde aynı olaya uygulamak zorunda kalacak olan öğrenci için gerekli görünmektedir. Öğrencinin ifade ve muhakeme becerilerinin sınanması ve gelişiminin teşvik edilebilmesi için Avusturya hukuk öğretim sisteminde sıklıkla uygulanan sözlü sınav yönteminin ülkemizde de uygulanması tavsiye edilmektedir. Son olarak ülkemiz hukuk fakültelerinde daha fazla önem atfedilmesi gereken diğer hususlar ise uluslararasılaşma ve yabancı dil öğretimine küreselleşmenin gerekleri göz önünde bulundurularak daha fazla önem atfedilmesidir.

Kaynakça

Akgeyik, T. (2013). *Ulusal ve Uluslararası Karşılaştırmalarla Öğretim Üyeliği Maaşı*. Ankara: SETA.

Avustura Barolar Birliği. (2013). www.rechtsanwaelte.at. adresinden alınmıştır

Bozkurt, K., & Türe, M. (2011). Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi. *TBB Dergisi*, 93, 82-106.

Demirdağ, F., & Çiftçi, H. (2010). Türkiye’de Hukuk Fakülteleri ve hukuk eğitimi. *TBB Dergisi*, 257-290.

Flehsig, K. H. (1983). *Der Göttinger Katalog Didaktischer Modelle*. Göttingen.

Gözler, K. (2008). Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep. *Terazi* (24), 175-194.

Gözler, K. (2008). Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi. *Legal hukuk Dergisi*, 3021 - 3030.

Jablonek, C. (1998). Kelsen And His Circle: The Viennese Years. *European Journal of International Law*, 368-385.

Oğuz, A. (2003). Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü. *AÜHFD*, 52, 1-40.

Reiter, I. (2008). *JuristInnenausbildung an der Wiener Universität. Ein historischer Überblick*. juridicum.at: <http://homepage.univie.ac.at/Ilse.Reiter-Zatloukal/00A-PV-off.pdf> adresinden alınmıştır

Röhl, K. F. (2011). Die Wissenschaftlichkeit des juristischen Studiums. J. Brockman içinde, *Exzellente Lehre im juristischen Studium: Auf dem Weg zu einer rechtswissenschaftlichen Fachdidaktik*. (s. 67-78). Baden.

Schmädel, J. V. (2009). Legal Education in Austria And Germany And The Importance Of The Study Of Legal History. *Hitotsubashi Journal of Law and Politics* (37), 49-59.

Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften. (2006). Viyana, Avusturya.

Viyana Ekonomi Üniversitesi. (2013). www.wu.ac.at. adresinden alınmıştır

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi: www.juridicum.at. (2013). www.juridicum.at. adresinden alınmıştır

Wacke, A., & Baldus, C. (2002). *Juristische Vorlesungen und Prüfungen in Europa*. Stutgard-München-Hannover-Berlin-Weimar-Dresden.

